

Ἡ σημερινή «θέση» τοῦ προβλήματος «Παιδεία».

Καθήκον μας εἶναι νὰ συλλάβουμε τὴ νέα μορφή τοῦ ἀνθρώπου. Τὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου τῆς σημερινῆς, τῆς νέας ἐποχῆς. Αὐτὴ ἢ ἀνθρώπινη μορφή εἶναι ἀντικειμενικὰ δοσμένη, ὑπάρχει ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέλησή μας καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲ μπορεῖ τὸ Σχολεῖο νὰ τὴν ἀγνοήσει. Εἶναι τὸ αἶτημα τοῦ καιροῦ. Καὶ τὸ αἶτημα αὐτὸ διαποτίζει ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος, καὶ βέβαια πρέπει νὰ διαποτίζει καὶ τὸ ΣΧΟΛΕΙΟ.

Μᾶς λένε, ὅτι ἔτσι μπαίνει ἡ πολιτικὴ στὸ Σχολεῖο. Μᾶς ἐνδιαφέρει βαθύτατα νὰ μὴν ἐκμηδενιστεῖ τοῦ κάθε πολίτη τὸ αἶσθημα τῆς πολιτικῆς εὐθύνης. Δὲ θέλουμε νὰ ὑποκαταστήσει τὸ πολιτικὸ κριτήριον, ποὺ προϋποθέτει αἰσθητήριον κριτικὸ, ἢ πολιτικὴ ἀδιαφορία. Θέλουμε μιὰ πραγματικὴ δημοκρατία μὲ εὐθύνη ὅλων τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτὸ ζητοῦμε νὰ ἐτοιμάσουμε τὸν δημοκρατικὸ πολίτη. Καὶ τοῦτο σημαίνει νὰ τὸν μεταμορφώσουμε ὀλόπλευρα, δηλ. σωματικά, πνευματικά, αἰσθητικά καὶ ἠθικά. Ἄξιο πολίτη, μὲ τὸ νόημα νὰ διαμορφώνει τὴν κοινωνικὴ ζωὴ συνειδητὰ καὶ νὰ ἀλλάζει τὴ φύση μὲ τὴν ἐργασία του. Αὐτὴ εἶναι ἡ «θέση» τοῦ προβλήματος· κι εἶναι θέση ἐθνικὴ. Ἔτσι, τὸν οὐμανισμὸ ἀπὸ ἀφηρημένο καὶ ἄπιαστο τὸν κάνουμε συγκεκριμένο καὶ πραγματοποιήσιμο ἰδανικὸ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἔργο τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης θὰ εἶναι αὐτὸ τὸ οὐμανιστικὸ ἰδανικὸ, ποὺ βάση του ἔχει τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἐργασία νὰ τὸ βοηθήσει νὰ πραγματοποιηθεῖ, πλάθοντας τὴ δραστηριότητα τοῦ κάθε ἀτόμου μέσα στὶς πιὸ εὐνοϊκὲς συνθήκες. Νὰ συνενώσει τὴ γενικὴ μόρφωση μὲ τὴν τεχνικὴ κατάρτιση, τὴ θεωρία μὲ τὴν πράξη. Πρέπει καὶ ἡ «ἐργασία» μὲ τὴ μορφωτικὴ τῆς δύναμη ν' ἀποτελέσει κι αὐτὴ τὸν πυρῆνα τῆς νέας παιδαγωγικῆς. Τοῦτος ὁ σκοπὸς δίνει στὴν παιδαγωγικὴ «νέα ποιότητα». Μὲ τέτοιες σκέψεις ἄρχισαν παντοῦ καὶ στὴ Δύση καὶ στὴν Ἀνατολὴ νὰ ἐπανεξετάζουν τὰ

ὡς τώρα δεδομένα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ ζητοῦν νὰ καθορίσουν τὴ «νέα ποιότητά» τῆς, ποὺ θὰ βοηθήσει νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ νέα καθήκοντα, ποὺ θέτει ἡ νέα ἐποχὴ.

Οἱ ἐπιστήμονες παιδαγωγοὶ ἐπεξεργάζονται τοὺς νόμους, ποὺ σύμφωνα μ' αὐτοὺς θὰ καθοριστεῖ τὸ ἔργο τοῦ Σχολείου ἀπὸ τὶς σημερινὲς ὑλικὲς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας καὶ τοὺς τελικοὺς σκοποὺς τῆς. Δημιουργεῖται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ βάση γιὰ τὴν ἐνότητα Σχολείου καὶ Ἐργασίας, διδασκαλίας καὶ παραγωγῆς, θεωρίας καὶ πράξης, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς συνείδησης.

Δηλαδή καὶ στὴν Παιδεία μπαίνουν τὰ προβλήματα σχέσης τῆς «νέας μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου» καὶ τῆς «ἐργασίας». Ποιὸ ρόλο παίζει ἡ ἐργασία στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου; Ποιὸ νόημα παίρνει ἡ ἐργασία στὴ ζωὴ του; Πῶς τὸν διαμορφώνει; Ποιούς τρόπους, ποιά μέθοδο παιδαγωγικὴ καὶ ποιά μέτρα θὰ χρησιμοποιήσουμε, ὥστε νὰ κατανοήσει τὸ ἄτομον τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο τῆς ἐργασίας γιὰ τὴν ἀνθρώπινὴ του ὑπόσταση, γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ του;

Ἔτσι, ἡ σχέση «μορφή τοῦ ἀνθρώπου» - «ἐργασία» - «σχολεῖο» δὲν εἶναι στενὰ μόνον θέμα τῶν δασκάλων, εἶναι ὅλης τῆς κοινωνίας. Ὁ ἀποφασιστικὸς ρόλος τῆς ἐργασίας στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου ἰσχύει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἀτόμου.

Μόνον ὁ ἀνθρώπος μπόρεσε τὴν παραγωγή μὲ τὴν ἐργασία του νὰ τὴν ἀναπτύξει ἐξακολουθητικὰ κι ἔτσι νὰ πλατύνει τὴν κυριαρχία του πάνω στὴ φύση καὶ στὴν κοινωνία καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ὑπαρξῆς του ν' ἀναπτύξει πληρέστερα. Ἡ τεχνικὴ ὁμῶς ἐξέλιξη ἀπαιτεῖ μιὰ ὀλόπλευρη μόρφωση καὶ προπαίδεια πνευματικὴ. Στὴν ἐργασία βρίσκει ὁ ἀνθρώπος ὑπὸ διπλὸ νόημα τὴν ἐλευθερία του, τὴν ἀπελευθέρωσή του: σὰν δραστηριότητα γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἀπὸ τὴν κοινωνία βγαλμένες ἀνάγκες καὶ σὰν ἀνώτερη δραστηριότητα κα-

τὰ τὸν ἐλεύθερο χρόνο γιὰ νὰ ἀναπτύξει ὅλες του τὶς δυνάμεις.

Ἔτσι ἡ ἐργασία, σὰν ἀπολυτερωτικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, γίνεται ἀφετηρία γιὰ νέους παιδαγωγικοὺς στοχασμούς. Οὐμανιστικὴ παιδεία εἶναι ἡ γενικὴ ἐκπαίδευση τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο αὐτῆς τῆς οὐμανιστικῆς παιδείας εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐργασίας μόρφωση στὸ πῶς πλατύνει τὴν νόημα.

Μὲ τέτοια πλαίσια ἀρχίζουν τὶς ἔρευνες καὶ τὴ συνεργασία παντοῦ παιδαγωγοί, φιλόσοφοι, κοινωνιολόγοι, οἰκονομολόγοι, ψυχολόγοι σὲ στενὴ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἐκπαιδευτικούς τοῦ πρώτου, τοῦ δευτέρου καὶ ἀνώτατου βαθμοῦ τῆς Παιδείας. Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ σημερινὴ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη καὶ τὸ Σχολεῖο, μέσα σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια ποὺ δώσαμε, πρέπει νὰ πάρουν νέα μορφή, νέο περιεχόμενο, νέα μέθοδο καὶ γενικὰ νέο πνεῦμα.

Αὕτῃ εἶναι ἡ «θέση» τοῦ προβλήματος Παιδείας σήμερα καὶ μὲ τοῦτο τὸ νόημα μιλάμε σήμερα, ὅταν λέμε ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ. Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα: εἴμαστε ἔτοιμοι γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο; Δηλαδή νὰ δώσουμε σὲ κάθε ἄνθρωπο σωστὸ φωτισμό, γιὰ νὰ βρεῖ τὸν ἀληθινὸ ἐαυτό του μέσα στὴν ἐποχὴ του καὶ νὰ φτάσει στὸ οὐμανιστικὸ ἰδανικό, δηλ. τὸ «εἶναι ἄνθρωπον καὶ κατ' ἄνθρωπον ζῆν»; Βρίσκεται τὸ ἑλληνικὸ Σχολεῖο στὴν ὑψηλὴ στάθμη ποὺ ἔχει ἡ ἐκπαίδευση στὶς προοδευμένες χώρες, ὥστε νὰ δεχτεῖ τὸ νέο μήνυμα; Αὐτὸ εἶναι τὸ «μέτρο» γιὰ τὴν ἐχτίμηση σήμερα μιᾶς ἀληθινῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης. Μποροῦμε καὶ μῆς νὰ συντάξουμε τὸ βῆμα μας μὲ τὸ οὐμανιστικὸ ἰδανικό, μὲ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τοῦ Σχολείου;

Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ διανοούμενοι τῆς Ἀντίδρασης διαπιστώνουν, σὰν τεράστιο ἐμπόδιο γιὰ τὸν ἐξανθρωπισμὸ, τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα

στὸ σύγχρονο τεχνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν ἠθικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Τονίζουν τὴν κακοποίησίν του «σὰν μέσο παραγωγῆς», ποὺ τοῦ ἀρπάζει κάθε φορὰ τὴν αὐτοεπίγνωσιν, ποὺ τὸν ἐγκλωβίζει, ποὺ τοῦ δημιουργεῖ ἕνα μεγάλο κενό, ποὺ τοῦ δημιουργεῖ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ φτώχεια, ποὺ τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν. Τόμοι γράφτηκαν καὶ γράφονται, κι ὁμως δὲ λένε ποῖός φταίει γι' αὐτό. Δὲν ἐξακριβώνουν τὰ αἷτια. Ξεχνοῦν νὰ ποῦν τοῦτο: ὅτι ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς ἀντιφάσεις καὶ κακομεταχείριση δὲν εἶναι βέβαια οὔτε ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης, οὔτε ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς, οὔτε οἱ φυσικοὶ ἐπιστήμονες, οὔτε ἀκόμα, ὅπως ἐπιμένουν, ἡ χαμηλὴ πνευματικὴ στάθμη καὶ ψυχικότητα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Γέγονός εἶναι, ὅτι ὑπάρχει ἡ ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐργασία του, καὶ μάλιστα σήμερα ὅπως διαμορφώθηκαν τὰ τεράστια οἰκονομικὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν καὶ χρηματιστηριακῶν κύκλων. Γιατὶ παρ' ὅλες τὶς ἀλλαγὰς ποὺ συντελέστηκαν στὶς ἐξωτερικὲς συνθήκες ἐργασίας, μολονότι ἐφαρμόστηκαν ἀπόλυτα συγχρονισμένες μηχανεὶ καὶ ἐργαλεῖα, ποὺ σχεδὸν ἀναλαβαίνουν ὅλη τὴν βαρεῖα δουλειὰ ποὺ κάναμε ἄλλοτε μὲ τὰ χέρια μας καὶ τὶς πλάτες μας μένει, παρ' ὅλα αὐτὰ, ἡ κατάσταση τοῦ διχασμοῦ τῆς προσωπικότητας. Εἶναι γεγονός, «πὼς ὁ ἐργαζόμενος βρίσκει τὸν ἐαυτό του μόνο ἔξω ἀπὸ τὴν δουλειὰ του, κι ὅταν βρίσκεται μέσα στὴ δουλειὰ του βρίσκει ἔξω ἀπὸ τὸν ἐαυτό του... Ἡ ἐργασία λοιπὸν ἔτσι... δὲν εἶναι μιὰ ἐσώτερη ἀνάγκη, παρὰ εἶναι μόνο ἕνα μέσο γιὰ νὰ ἰκανοποιήσει ἀνάγκες ἔξω ἀπ' αὐτὴ» (Κάρλ Μάρξ, Φρ. Ἐνγκελς, Μικρὲς οἰκονομικὲς μελέτες). Ἀλλὰ γίνεται αὐτὸ γιατί οἱ σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἐργασίας εἶναι δυσμενεῖς. Προβάλλουν ἀνομολόγητα συμφέροντα ποὺ ἐξουδετερώνουν τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀλλοτριώνουν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου

Ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸν ὑψηλὸ ἐπιστημονικὸ καὶ τεχνικὸ πολιτισμὸ ἀντιπαρατάσσουν σὰν φάρμακο τὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς καὶ μάλιστα τὶς ἀρχαῖες γλώσσες, τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Λατινικὰ. Αὐτὲς θὰ δώσουν, λένε οἱ Ἀντιδραστικοί, ἐκεῖνο ποὺ λείπει στὸ Δυτικὸ Κόσμο, ἕνα πνευματικὸ καὶ ψυχολογικὸ ἐξοπλισμό. Καὶ ἀπόστολοι αὐτοῦ τοῦ ἔργου, πρέπει νὰ εἴμαστε ἐμεῖς, οἱ Ἕλληνες. Δὲ μᾶς χρειάζεται οὔτε ἐπιστήμη, οὔτε τεχνικὴ. Γράφονται ἄρθρα στὶς ἐφημερίδες καὶ ὀρισμένοι καθηγητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ὀδύρονται καὶ φωνάζουν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ὑψηλὴ τεχνικὴ ἔφεραν τὴν πνευματικὴ κρίση, τὸ ἄγχος στὶς ψυχὰς, χάθηκε ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας παθαίνει στὴ

γλώσσα τῶν μεγάλων συμφερόντων καὶ φιλοπόλεμων κύκλων ἀμέτρητες κακώσεις. Τὰ ἰδανικά, τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικά, τὰ ἀνακατεύουν μὲ τὰ συμφέροντά τους καὶ μάλιστα τὰ θεωροῦν χτήμα τους καὶ μ' αὐτὰ πολεμοῦν κάθε πρόοδο. Ἔτσι σήμερα, ἀντὶ νὰ χαίρονται καὶ νὰ εἶναι περήφανοι γιὰ τὴ μεγάλη ἀκμὴ τῆς πνευματικῆς τεχνολογικῆς καὶ πολιτικῆς πραγματικότητας, ποὺ ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὸν ἐξανθρωπισμὸ του καὶ στὴν ἀπελευθέρωσή του, στήνουν φράγματα μὲ τὶς θεωρίες τους γιὰ νὰ σταματήσουν τὴν «ἱστορικὴ ροή» καὶ τὴν ὀμαλὴ ἐξέλιξη καὶ μεταφέρουν τὴ μάχη μέσα στὰ Σχολεῖα γιὰ νὰ ἀλώσουν τὶς ψυχὰς τῶν παιδιῶν. Ἐνῶ ἅμα ἀντικρύσουμε μέσα στὴν ἐκπαίδευση τὸ ζήτημα ἑνώσεως τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν μὲ

τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ὑψηλὴν τεχνικὴν, τότε μπορούμε μέσα στὸ Σχολεῖο νὰ συντελέσουμε ὥστε πολλὰς ἀντιφάσεις ψυχολογικὰς, κοινωνικὰς, ἠθικὰς νὰ κατανοηθοῦν καὶ νὰ γίνῃ ὁ ἄρμονικὸς συνδυασμὸς, ποὺ μπορεῖ νὰ ὑψώσει τὸν ἄνθρωπο στὸν ἐξάνθρωπισμό του. Νὰ μπορέσει νὰ δημιουργήσῃ μὲ τὴν ἐργασία τὴν ἀπολύτρωσή του, νὰ ἀποδεσμέψῃ τὶς δημιουργικὰς ἰκανότητές του, νὰ βρεῖ τὴν ψυχικὴν του ἰσορροπία, τὴν ἄρμονία ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ σύνδεση αὐτὴ τῆς ἐργασίας μὲ τὶς γενικὰς καὶ εἰδικὰς γνώσεις, αὐξάνει τὸν πλοῦτο τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ κάθε ἀτόμου καὶ μαζὶ τὸν πλοῦτο τοῦ συνόλου ἀπὸ ἀτομικὰς δυνάμεις καὶ τὰ ἐνώνει ὅλα, πράγμα ποὺ εὐνοεῖ τὴν κοινωνικὴν πρόοδο.

Ἡ Ἀντίδραση ὅμως εἶναι τρομαχτικὴ. Ἀντιτάσσεται σὲ κάθε προσπάθεια καὶ πόθο τοῦ λαοῦ γιὰ φωτισμό. Τὰ ξένα συμφέροντα καὶ τῆς δικῆς μας πλουτοκρατικῆς ὀλιγαρχίας, θέλουν τὸ λαὸ ἀγράμματο καὶ ἄτεχνο, ἄβουλο κοπάδι γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσήν. Ἔτσι, κάθε φορὰ ποὺ φούντωναν ὁ πόθος καὶ τὸ αἶτημα τοῦ λαοῦ γιὰ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, οἱ σκοταδιστὰς, οἱ Μιστριώτιδες, οἱ Κουλουμβάκηδες σήκωναν τὴν παντιέρα τοῦ μεγαλοϊδεατισμοῦ, τοῦ ψευτοκλασικισμοῦ, τοῦ κούφιου βερμπαλισμοῦ, τοῦ στεῖρου ἱστορισμοῦ καί, τέλος, ἐπιστράτευαν τὴ Θρησκεία, τὴν Οἰκογένεια, τὴν Πατρίδα, ποὺ κινδύνευαν δῆθεν ἀπὸ Βορρᾶ. Γιὰ νὰ μείνουμε π.χ. στὸν αἰῶνα μας: τὰ Ὀρεστειακά, τὰ Ἀθεικὰ, τὰ Μαρσλειακά, τὰ Μεταξικὰ καὶ τελευταῖα ὁ Καραμανλικὸς βάλτος καὶ οἱ διάδοχοί του οἱ σημερινοὶ «πολτοποιοί». Οἱ πρῶτοι ἔκαιγαν τὰ βιβλία, οἱ δεύτεροι προσπάθησαν νὰ τὰ πολτοποιήσουν. Θὰ σᾶς δώσω ἓνα δείγμα. Μιὰ σελίδα ἀπὸ ἓνα ἀλφαθητάρι καθαρευουσιάνικο καὶ ἀπὸ ἓνα τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης στὴ Δημοτικὴ. Δὲν τὸ κάνω γιὰ νὰ γελάσουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ δοῦμε τὴ νοοτροπία, ἀκόμα καὶ τὸ σαδισμό τους. Τὰ ἀλφαθητάρια ἀποτείνονται σὲ παιδιὰ ἡλικίας 5½ - 6½ ἐτῶν. Εἶναι τοῦ ἔτους 1919.

Τὰ κατηγοροῦσαν οἱ γλωσσαμύντορες τὰ ἀλφαθητάρια τῶν «μαλλιαρῶν», ὅτι καταγίνονταν μὲ μηδαμινὰ καὶ ἀνάξια θέματα, ἐνῶ τὰ καθαρευουσιάνικα τοῦ Παπαμάρκου, τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ Βρατσάνου, τοῦ Σακελλαρόπουλου ἦταν σεμνὰ, ὑψηλὰ, διδακτικὰ, ἠντλημένα ἀπὸ τὴν σοφίαν τῶν προγόνων. Ὁ Παπαμάρκος ὀρκιζόταν, ὅτι χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους κλπ. δὲν εἶχε περιλάβει τίποτε εἰς τὰ βιβλία του. Τίποτε τὸ ψυχρὸν, τὸ βρωμερὸν ἢ βάρβαρον δὲν ὑπῆρχε.

Θὰ σᾶς διαβάσω ἀπὸ τοῦ Σακελλαροπούλου τὸ Ἀλφαθητάρι 1919 μιὰ σελίδα (Α' μέρος):

— σκνίψ, ἄσθμα, ἰσθμός, ἰσχός, πλάστιγξ, φλέψ, σφήξ, σκνίψ, σφύγξ, στρίγξ, σφικτήρ, στρόφιγξ, φόρμιγξ, θρίξ, φλέγμα, τσίτσα κτλ.

Καὶ ἄλλη μιὰ σελίδα φυσιογνωστικοῦ περιεχομένου ἀπὸ τοῦ Βρατσάνου 1919, Β' μέρος:

— Ἡ ρίς. Ἡ μύτη λέγεται καὶ ρίς. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μεσοφρύου καὶ φθάνει σχεδὸν ἕως τὸ ἄνω χεῖλος. Ἡ ρίς ἔχει τρία μέρη, τὸ ἄνω, τὸ κάτω καὶ τὸ μέσον. Τὸ κάτω μέρος τῆς ρινὸς λέγεται ἀκρορρίνιον. Τὸ μέσον λέγεται ράχης τῆς ρινὸς. Τὰ κάτω μέρη τῆς ρινὸς λέγονται ρώθωνες. Διὰ τῆς ρινὸς ἀναπνέομεν καὶ ὀσφραϊνόμεθα. Ἀπὸ τὴν ρίνα ἐξέρχεται ἀκάθαρτος ὕλη.

Αὐτὰ ἦταν τὰ ἀλφαθητάρια μὲ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, ποὺ εἶχον ἀγαθοποιὸν ἀποτέλεσμα.

Ἄς ἀκούσουμε καὶ τὰ ἀλφαθητάρια, ποὺ ἔπρεπε νὰ καοῦν σὰν ἄθεα καὶ μηδαμινὰ. Εἶναι τὸ ἀλφαθητάρι τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς: Ἀνδρεάδης, Δελμούζος, Νιρβάνας, Παπαντωνίου, Τριανταφυλλίδης, Μαλέας, τοῦ 1919, (Α' Μέρος):

— ἡ γιαγιά. ἡ γιαγιά ἔφερε μεγάλα ρόδια.
— «ἐμένα, γιαγιά, ἓνα!»
— «ἐμένα ἓνα!»
— «σὲ μένα γιαγιά!»
— «γάγια, γάγια» ἔλεγε ἡ γιαγιά μὲ γέλια.
«ἓνα ρόδι, ἓνα φιλί.
νά, Ρήνα, ἓνα...
νά, Ρήγα, νά...»
ἡ γιαγιά ἔδινε ἓνα ρόδι γιὰ ἓνα φιλί.

Κι ἓνα ἄλλο ἀπὸ τοῦ Συκώκη 1919. Ἀλφαθητάρι Β' μέρος (φυσιογνωστικό).

Ἡ βροχή.

Τὰ παιδιὰ μὲ τὸ δάσκαλο κοίταζαν τὴ βροχὴ καὶ τραγουδοῦσαν:

Τὸ βουρκωμένο σύγγεφο
τὸν οὐρανὸ μαυρίζει,
ψιλή, ψιλή ἀρχίνισε
βροχὴ νὰ ψιχαλίζει.
Καὶ τὸ ξερὸ δροσοβολᾶ
τῆς ἐρημιᾶς ποτάμι.
«Ἄκους τί κρότο τὸ νερὸ
μὲς τὰ χαλίκια κάνει;»
Στὶς λυγαριὰς ἀνάμεσα
ἦταν πουλιὰ κρυμμένα·
τὸν κρότο μὲ μόλις ἄκουσαν
ἔφυγαν τρομαγμένα.

Αὐτὰ τὰ δεύτερα εἶναι τὰ ταπεινά, τὰ βρωμερά, τὰ ἀθεικὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ καοῦν.

Κι ἀκολουθοῦν τὸ 1924 τὰ «Μαρσλειακά», ὅπου γκρεμίζονται τὰ πάντα. Ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα γιὰ τὴν Ἀναγέννηση τῆς Παιδείας, ὅπως τὴν εἶχε συλλάβει ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Γληνὸ, Δελμούζο καὶ Τριανταφυλλίδη, θρυμματίζεται. Καταργεῖται ἡ μεγάλη προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία «Δασκάλου» μὲ τὸ Μαρσλειακὸ Διδασκαλεῖο (Δελμούζος), μὲ τὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ποὺ διηύθυνε ὁ Γληνός, μὲ τὸ Τε-

χνικό Διδασκαλείο (Θ. Μαραγκουδάκης). Καταργούνται τὰ νέα βιβλία, καταργούνται οἱ Διδασκαλικές Ὀμοσπονδίες με ὑψηλές φυσιογνωμίες ὅπως τοῦ Κ. Σωτηρίου, τοῦ Μ. Παπαμαύρου, τοῦ Π. Δημητράτου, τοῦ Ρουχωτά, τοῦ Ἀναγνωστόπουλου, τοῦ Κωνστανταράκη καὶ ἄλλων.

Ἡ Ἀντίδραση ἔχει φέρει πίσω τὸ «Σκοταδισμό» καὶ ὁ Μεταξῆς φέρνει τὸ «φασισμό» φτάνοντας νὰ ἀπαγορεύσει καὶ τὸν «Ἐπιτάφιο Περικλέους»! Τὸ ιδιώνυμο, τὰ ποικιλότροπα πιστοποιητικὰ κοινωνικῶν φρονημάτων, ὁ διωγμὸς τῶν δημοτικιστῶν ἐκπαιδευτικῶν δημιουργοῦν κλίμα ἀσφυχτικό. Μόνα φωτεινὰ διαστήματα ἦταν ἡ Ὑπουργία τοῦ κ. Παπανδρέου 1928-1932 με βοήθῃ τὸν Κακούρο καὶ τὸν Κουντουρά καὶ ἔπειτα μέσα στὴν Κατοχὴ 1942-1945 τὸ δούλεμα ἐνὸς «Σχεδίου μιᾶς Δημοκρατικῆς Παιδείας» ποὺ γίνηκε δεχτὸ ἀπὸ τὴν Π.Ε.Ε.Α. στὴν Ἐλεύθερη Ἑλλάδα κ' εἶχε ἀρχίσει νὰ πραγματώνεται. Σὲ λίγο θὰ ἐκδοθεῖ τὸ Σχέδιο αὐτό. Ἀπὸ τὸ 1952 ὡς τὸ 1963 ὄχι μόνο ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση δὲν γίνηκε, ἀλλὰ καὶ ὁ Ν. 3971)59 ἐπὶ Καραμανλικῆς κυβέρνησης διατηροῦσε αὐστηρὰ τὸ χωρισμὸ «σχολεῖων μικρῆς διάρκειας» γιὰ τὰ φτωχὰ παιδιὰ καὶ «σχολεῖων μακρᾶς διάρκειας» γιὰ τὴν ἔλιτε. Μένει ἡ Παιδεία προνόμιο τῶν λίγων, ἐνῶ ἡ Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Παιδιοῦ γράφει: «Ὅλα τὰ παιδιὰ ἔχουν δικαίωμα νὰ μορφωθοῦν ὡς ἐκεῖ ποὺ οἱ δυνάμεις τους τὸ ἐπιτρέπουν». Ἡ ἀντιδημοκρατικότητα, ὁ σκοταδισμὸς, ἡ ἀντιλαϊκότητα ἐγκαθιδρύθηκαν. Τὰ σχολεῖα ἔλειπαν, κάπου 15 χιλ. αἶθουσες. Οἱ δάσκαλοι ἔλειπαν, 5 χιλ. τῆς Μέσης καὶ 7 χιλ. τῆς Δημοτικῆς. Τὸ 16% τῶν παιδιῶν δὲν γράφονταν στὸ σχολεῖο, ἐνῶ εἶχαν σχολικὴ ἡλικία. Ἡ διδασκαλία καὶ τὰ βιβλία γεμάτα παραλείψεις, παλαιωμένα, γεμάτα προλήψεις, γεμάτα ἀπὸ παραμόρφωση ἰδεῶν καὶ ἰδανικῶν, με Μεταξικὸ περιεχόμενο. Ἡ ἀστυνόμευση παντοῦ, ἀκόμα καὶ στοὺς χώρους τοὺς Πανεπιστημιακούς. Φτάσαμε καὶ στὴν ἐπιστρά-

τευση τῶν Δασκάλων. Ἡ ἐλεύθερη σκέψη βρισκόταν σὲ διωγμὸ. Τόσο ποὺ οἱ ἴδιοι οἱ Ὑπουργοί, καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ὑπεύθυνο ὄνομα, εἶπε: «Μᾶς χρειάζεται Παιδεία ἀνεπίκαιρος, ἀντικοινωνικὴ, ἀντίθετος καὶ πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης». Καὶ τὰ ἀποτελέσματα τὰ δείχνει ἡ ἐπίσημη στατιστικὴ τοῦ κράτους 1961. Ἐπὶ 6.887.100 κατοίκων τῆς χώρας πάνω ἀπὸ 10 ἐτῶν, οἱ 1.200.000 ἦταν ἀναλφάβητοι καὶ οἱ 2.031.600 δὲν εἶχαν τελειώσει τὸ Δημοτικὸ, δηλ. τὸ μισὸ περίπου τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀνίκανο νὰ διαβάσει, νὰ γράψει καὶ νὰ κάνει σωστὰ ἀπλῆς ἀριθμητικὲς πράξεις. Κι αὐτὸ πότε; Ὅταν ἡ νέα ἐποχὴ με τὰ ὑψηλὰ ἐπιτεύγματα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ἀπαιτεῖ, ὅπως εἶδαμε, μιὰ νέα μορφή τοῦ ἀνθρώπου. Ζοῦμε σὲ ἐποχὴ, ὅπου ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ τεχνικὴ ἔχουν ἀλλάξει ὀλότελα τὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις, με μιὰ λέξη, ὀλότελα τὴ ζωὴ. Στοιχεῖα σπουδαῖα μιᾶς νέας δημοκρατικῆς τάξης γεννήθηκαν καὶ θέτουν ἐπιταχτικὸ τὸ πρόβλημα τῆς μόρφωσης τοῦ νέου ἀνθρώπου Ἡ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ προσανατολιστεῖ στὸ πνεῦμα τῆς νέας στάσης ἀπέναντι τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνα Σχολεῖο ποὺ νὰ προσέχει τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐθνικοῦ οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ, ποὺ νὰ προσέχει τὶς ἀνάγκες μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς, ποὺ νὰ ἔχει προοπτικὲς σωστὲς γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου καὶ γιὰ τὸ μέλλον τῆς χώρας, γιὰ τὴν ψυχολογικὴ προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου στὶς νέες σχέσεις. Ὅλος αὐτὸς ὁ καιρὸς χάθηκε. Ἐνῶ τὰ ἄλλα κράτη, ποὺ εἶχαν παιδεία ἀπόλυτα συγχρονισμένη, ἔκαναν ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ ἀναπροσαρμόσουν στὶς νέες ἀνάγκες τὸ σχολεῖο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Σχολεῖου μας ὡς τὸ 1963. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση παρέλαβε ἡ Δημοκρατία τὴν Παιδεία. Καὶ τὴ μεταρρύθμιση ποὺ γίνηκε θὰ τὴν μετρήσουμε με τοῦτο τὸ μέτρο ἀναγκαστικά, δηλ. τῆς περιόδου τέλειας ἐγκατάλειψης τῆς Ἐκπαίδευσης στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση Παπανδρέου Ν. 4379)64

Πρῶτο καθήκον εἶχε, λοιπόν, ἡ μεταρρύθμιση Παπανδρέου νὰ ξανακερδίσει τὸ χαμένο χρόνο, νὰ καλύψει τὸ τεράστιο κενό. Ἡ Παιδεία εἶχε ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ 19ου αἰώνα. Νοοτροπία, πνεῦμα, ὕλη, προγράμματα, μέθοδοι βρισκόταν ἀπελπιστικὰ πίσω ἀπὸ ὅλες τὶς χώρες τὶς προοδευμένες. Ἡ μεταρρύθμιση λοιπόν αὐτὴ σὰν πρῶτο στάδιο εἶχε νὰ καλύψει κατὰ τὸ δυνατό ὅλες αὐτὲς τὶς ἐλλείψεις. Δὲ μπορούσε καν νὰ γίνῃ λόγος γιὰ μεταρρύθμιση με τὸ νόημα ποὺ δώσαμε στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας ἢ ὅπως τὴν κάνουν οἱ ἄλλοι προοδευμένοι λαοί. Τὸ πρῶτο στάδιο ἦταν ν' ἀρχίσει ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν σχολεῖων, νὰ διοριστοῦν δάσκαλοι, νὰ γίνουν

κτίρια, νὰ πάψει ἡ ἀντιεπιστημονικὴ, ἡ φασιστικὴ νοοτροπία μέσα στὴν Παιδεία. - Κι ἔπειτα, νὰ ἀρχίσει τὸ χτίσιμο καὶ ἡ κατοχύρωση τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου. Νὰ ἀρχίσει ἡ ἐπεξεργασία γιὰ νὰ ἐτοιμαστεῖ ἓνα ἐπιστημονικὸ σχολικὸ πρόγραμμα. Νὰ ἀναδιοργανωθοῦν τὰ ἀντιεπιστημονικὰ προγράμματα, νὰ γίνῃ τὸ δούλεμα τοῦ νέου διδαχτικοῦ ὕλικου, νὰ δημιουργηθοῦν οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις γιὰ τὸ κύρος τοῦ Δασκάλου, ὕλικὲς καὶ ἠθικὲς, γιὰ τὴν ἀνάλογη μόρφωσή του. Νὰ γίνῃ παντοῦ σχολεῖα 9χρονα ποὺ νὰ ὑψώσουν τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἔπρεπε νὰ κατασπαρεῖ σὲ ὅλη

την ὑπαιθρο, στὰ κεφαλοχώρια καὶ στὶς μικρὲς πόλεις. Ἔπρεπε νὰ σχεδιαστεῖ ἡ τεχνική καὶ ἐπαγγελματική μὀρφωση καὶ ὁ σωστός προσανατολισμός της μετὰ τὸ 9χρονο σχολεῖο. Ἔπρεπε νὰ ἐπιμηκυνθεῖ ἡ φοίτηση ἡ ὑποχρεωτική ὡς τὰ 15 χρόνια, μὲ ὅλες τὶς διευκολύνσεις: Νὰ φάνε τὰ παιδιά, νὰ πᾶνε στὶς κατασκηνώσεις, νὰ ἔχουν γιατρὸ καὶ φάρμακα, ψυχαγωγία. Ἦταν μιὰ μάχη σκληρή, μὰ ἀπαραίτητη. Αὐτὸ ἐπεχείρησε ὁ νόμος 4379)64.

Ὅμως ἡ Ἀντίδραση σήκωσε ἀπειλητικὰ τὸ κεφάλι, νὰ μποδίσει ὄλη τούτη τὴν προσπάθεια, γιατί δῆθεν ἀπειλεῖ τὰ ἱερά καὶ ὄσια, γιατί καταπροδίδει δῆθεν τὰ ἑλληνοχριστιανικά ἰδανικά, γιατί οἱ Μεταρρυθμιστὲς εἶναι «κρυπτοκουκουέδες». Καὶ σηκώθηκε ἀπειλητικὴ ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, «διότι καταπροδίδομεν τὴν ἐθνικὴν μας κληρονομίαν». Καὶ ὁ κ. Γενικὸς Γραμματέας μὲ ἀφέλεια πρότεινε τὴν «πολιτοποίηση» τῶν νέων βιβλίων. Εὐτυχῶς, κάτω ἀπὸ τὴν κατακραυγὴ ὄλων, ἀπομακρύνθηκε.

Καὶ πότε γίνονται αὐτά; Τὴν ἐποχὴ ὅπου κι ὁ τελευταῖος ἀγρότης κι ὁ τελευταῖος ἐργάτης πρέπει νὰ κατέχει ἰκανὴ γενικὴ μὀρφωση καὶ πλήρη τεχνικὴ κατάρτιση, γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ στὶς ἀνάγκες βιομηχανικές, τεχνικές καὶ πνευματικές τῆς ἐποχῆς. Στὴν αὐτοματοποίηση, στὸ χειρισμὸ ἠλεκτρονικῶν συσκευῶν, στὴ διατήρηση μηχανημάτων, στὸν ἀκριβέστατο ὑπολογισμὸ κινήσεων, στὸ ἀνέβασμα τὸ ποσοτικὸ ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τὸ ποιοτικὸ τῆς παραγωγῆς, ὥστε ἡ παραγωγή μας νὰ γίνῃ ἀνταγωνιστική. Μπήκαμε στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινὴ Ἀγορά, καί, ὅπως εἶπε ὁ κ. πρωθυπουργός, μπορεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τὴ χώρα «εὐλογία» ἀλλὰ καὶ «κατάρρα», ἀν δὲν ἔχουμε τὴν ἰκανότητα νὰ συναγωνισθοῦμε τοὺς συνεταίρους καὶ ἀνταγωνιστὲς μας. Δὲ λογαριάζει ἡ Ἀντίδραση, ὅτι στὸ σημερινὸ στάδιο ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας μας, ὅπου οἱ ἐπιστῆμες ἄμεσα ἐπενεργοῦν στὴν παραγωγή, ὄλοι οἱ τομεῖς τῆς κοινωνίας μποροῦν νὰ οἰκοδομηθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν μόνο μὲ ἐπιστημονικὲς γνώσεις καὶ μὲ ἐπιστημονικὲς μεθόδους, πράγμα πού ἀνοίγει στὶς ἐρχόμενες πρῶτες δεκαετίες μεγάλες προοπτικὲς γιὰ τὴ χρησιμότητα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποτελεσμάτων στὴν οἰκονομία καὶ σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δημιουργεῖται, ἀκριβῶς γι' αὐτό, πρόβλημα ζωῆς γιὰ κάθε πολίτη νὰ ἔχει ἐφοδιαστεῖ μὲ ὑψηλὴ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ κατάρτιση καὶ γερὴ γενικὴ μὀρφωση. Δημιουργήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα ἡ ἀνάγκη ὄλα τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ νὰ πάρουν ἀνώτερη μὀρφωση. Γι' αὐτὸ εἶναι ὑψηλὴ ἡ ἀποστολὴ τοῦ 9χρονου βασικοῦ σχολεῖου. Ἡ πολυτεχνικὴ μὀρφωση, δεμένη μὲ μιὰ γερὴ κοινωνιολογικὴ καὶ μαθηματικὴ καὶ φυσικὴ μὀρφωση, θὰ ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὴ διάπλαση τῶν παιδιῶν μας, γιὰ τὴν ἀγάπη στὴν δημιουργικὴ ἐργασία, γιὰ μιὰ σίωστή προπαρασκευὴ τῆς Νεολαίας γιὰ τὴ ζωὴ. Θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ γιὰ τὴ δημοκρατικὴ μὀρ-

φωση τῆς προσωπικότητας, γιὰ τὴν ὀλόπλευρα ἀναπτυγμένη δημοκρατικὴ προσωπικότητα. Ἔτσι, θὰ γεννήσουμε τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Νεολαίας στὶς δυνάμεις τῆς Πατρίδας καὶ στὶς δικὲς τῆς δυνάμεις, ὥστε νὰ μὴ θεωρεῖ σὰν μόνη λύση καὶ διέξοδο τὴ μετανάστευση. Ἡ Νεολαία μας στέκεται συνετὰ καὶ γενναῖα καὶ ζητεῖ ὑψηλὴ μὀρφωση καὶ δουλειὰ καὶ καταλαβαίνει, πῶς πρέπει σὰν ὑπεύθυνος πολίτης νὰ ὑποστηρίξει τὶς συνταγματικὲς ἐλευθερίες καὶ τὴ Δημοκρατία. Ἀτενίζει στὸ μέλλον μ' ἐμπιστοσύνη. Ὅμως ἡ Ἀντίδραση θέλει νὰ τῆς ἀφαιρέσει αὐτὰ τὰ δικαιώματα κι αὐτὴ τὴ δυνατότητα. Τοὺς φοβίζει ἡ ὑπέροχη ἠθικὴ ἀνάταση πού δείχνουν τὰ Νιάτα. Τοὺς τρομάζει ἡ ἠθικὴ ποιότητα, ὁ ἠρωισμὸς πού ὀδήγησε τὰ παιδιά μας στὴν ὑπέριστα ἀρετὴ νὰ δώσουν καὶ τὴ ζωὴ τους ἀκόμα γιὰ τὸ ΧΡΕΟΣ. Πάντα ἡ ἴδια βασιανιστικὴ πορεία, γιατί πέρα ἀπὸ τὴν πολιτοποίηση τῶν βιβλίων καὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἀπολυτήριον καὶ τὰ ἐπὶ μέρος ζητήματα εἶναι βαθειὲς οἱ ρίζες τοῦ κακοῦ καὶ πρέπει νὰ τὶς γνωρίσουμε.

Ἀπὸ τὸ 1956 ἡ Revue de la Defense Nationale ὄργανο ἐπίσημο τοῦ NATO, δημοσίευσε σειρά ἄρθρων μὲ τίτλο ἡ «Ἐσωτερικὴ Ἀμυνα», ἓνα σχέδιο φίμωσης τῶν λαῶν καὶ ἄλωσης τῆς ψυχῆς τῆς Νεολαίας. Μέσα στὰ ἄρθρα αὐτὰ ὀργανώνεται ἡ ἄμυνα κατὰ τοῦ «ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ», πού εἶναι ὁ λαός. Πρέπει νὰ φιμωθεῖ, λένε. Οἱ ἐλευθερίες πού δίνουν τὰ Συντάγματα, ἐλευθερία σκέψης, ἐλευθερία λόγου, ἐλευθερίες συνδικαλιστικές, ἐλεύθερη διακίνηση ἰδεῶν, εἶναι οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι αὐτῆ τῆ στιγμῆ καὶ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ λείψουν. Καὶ προτείνουν τὰ ἀκόλουθα δύο μέτρα: Τὴν προσωπικὴ ἐξουσία, πού θὰ εἶναι μόνη αὐτῆ ὑπεύθυνη καὶ στὸν στρατιωτικὸ καὶ στὸν πολιτικὸ τομέα, καθὼς καὶ τὴν ὀργάνωση παρακρατικῶν ταγμάτων. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο, εἶναι ἡ «ἄλωση τῆς ψυχῆς τῆς Νεολαίας». Προτείνουν ἔντονη δραστηριότητα στὸν ἰδεολογικὸ τομέα. Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρουν νὰ μάθουν γράμματα. Ἡ διαστροφή τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ Πατριωτισμοῦ, τῆς Δημοκρατίας, τῆς Εἰρήνης, ὁ ὑστερικὸς ἀντικομμουνισμὸς θὰ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας. Φωτογραφία αὐτῆς τῆς νοοτροπίας εἶναι ἡ πρόταση τῆς χρονογράφου τῆς «Καθημερινῆς» κ. Ε. «Κλείστε τὴ Βουλὴ. Ἀνοίξτε τὰ φλίππερς, ἀνοίξτε τὰ ὑπόγεια τῆς Ὀμόνοιας νὰ συρθεοῦν οἱ ἀρουραῖοι (λαός, νεολαία) καὶ ν' ἀφήσουν τὰ παιγνίδια τῆς «Δημοκρατίας» καὶ τοῦ «114».

Φλίππερς καὶ χασισοποτεῖα καὶ διαφθορεῖα νὰ εἶναι ἡ ἀγωγή τῆς Νεολαίας!

Πολεμοῦν λοιπὸν τὴν Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμιση Παπανδρέου, πολεμοῦν ὑπουλα τὸ ν. 4379)64, πού εἶναι ἡ βάση της, πολεμοῦν κι ὄλα τὰ διατάγματα πού ὀγήκαν γιὰ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου. Ὁ σκοταδισμὸς ἀναθάρρησε κι ἔβαλε ἐπικεφαλῆς σὰν Γενικὸ Γραμματέα, ἓνα ἄτομο περιορισμένης πνευματικῆς ἰκανότητας, πού, ὅπως εἶπαμε, ἔφυγε

κάτω από την πελώρια, γενική κατακραυγή.

Μπορεί ή μεταρρύθμιση Παπανδρέου να μην είναι εκείνο που χρειάζεται για το 1965, όπως είδαμε στην αρχή. Είναι όμως αληθινό, ότι μοιάζει με πεντελικό μάρμαρο άκατέργαστο, που περιμένει τη σμίλη του δημιουργού να γίνει έργο τέχνης. Έχει πάρα πολλά σημεία γόνιμα, που, αν εφαρμοστούν σωστά, θα συντελέσουν στον έκσυγχρονισμό και στον έκδημοκρατισμό του σχολείου. Θα βοηθήσουν να γίνει η Παιδεία ανεμπόδιστα χτήμα του λαού.

Ποιά είναι τα γόνιμα στοιχεία της Μεταρρύθμισης;

α) Η εισαγωγή της ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ γλώσσας. Ατολμο βέβαια βήμα και έξω από τα επιστημονικά δεδομένα. Η δημοτική γλώσσα είναι ο φυσιολογικός και ο νόμιμος τελευταίος σταθμός της μακρῆς εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας. Αντί λοιπόν να γίνει το κύριο γλωσσικό όργανο και να διδαχτεί επιστημονικά, μπήκε παράλληλη με την καθαρεύουσα.

β) Το 9χρονο βασικό σχολείο. Αν πραγματικά πάρει το σωστό του νόημα, δηλ. να προετοιμάσει το ανθρώπινο δυναμικό και να του δώσει σωστό προσανατολισμό με τη γενική και την πολυτεχνική μόρφωση, το κάνει ικανό να αντικρύσει τις νέες καταστάσεις που δημιούργησε ή κολοσσιαία τεχνική πρόοδος και η επιστήμη, τότε θα έχει γίνει το πρώτο μεγάλο βήμα πραγματικά για τον έκσυγχρονισμό και τον έκδημοκρατισμό της Παιδείας. Άλλα πρέπει να ιδρυθούν παντού αυτά τα σχολεία και πρώτα στην ύπαιθρο με κέντρο τις κωμοπόλεις, όπως και στις μικρές πόλεις. Εκεί θα μεταφέρονται τα παιδιά από την 5η τάξη κι άνω με μέσα μεταφορικά κρατικά. Τα σχολεία αυτά, με πλήρη έξοπλισμό, θα γίνουν κέντρα πνευματικά με έσωσχολική και έξωσχολική δράση. Γι' αυτό πρέπει η προσπάθεια στις τρεις τελευταίες τάξεις να είναι ελεύθερη και να μην υπάρχει η βαθεία τομή στην 6η τάξη. Υπάρχει ο κίνδυνος να ξαναιώσει το Σχολαρχείο. Ισχυρίζονται, ότι με το 9χρονο βασικό σχολείο και κυρίως με τις τρεις τελευταίες τάξεις, προσπαθεί ή εκπαιδευτική μεταρρύθμιση να καταργήσει τις ανθρωπιστικές σπουδές, να μη διδάξει τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά. Έγραψαμε κι άλλοτε ότι δεν υπάρχει αντιδικία ανάμεσα στη γενική μόρφωση, τις ανθρωπιστικές σπουδές και στην τεχνική μόρφωση. Μια τέτοια πλάνη είναι πλάνη «έθνική», γιατί μένουμε θεληματικά τυφλοί μπροστά στην άδηριτη ανάγκη για τον έκσυγχρονισμό της χώρας. Ισχυρίζονται, ότι ή τεχνική είναι αντίθετη προς τη γενική κουλτούρα, κι ότι άμαυρώνει τα έλληνοχριστιανικά ιδανικά. Έδώ είναι ή πλάνη. Όλοι συμφωνούμε, ότι δεν πρέπει να έξασθενίσουμε τις πνευματικές αξίες, ούτε να τις πολεμήσουμε. γιατί δήθεν είναι ξεπερασμένες. Συμφωνούμε, ότι δε θα άρηθούμε ποτέ τον «κλασικό ούμανισμό», αντίθετα μά-

λιστα, θα άγωνιστούμε να κρατήσει δλη τη ζωτική του αξία, δλη του τη δύναμη, αν θέλουμε να μην έχουμε πτώση ήθικη και πνευματική. Όμως όλοι πρέπει να άναγνωρίσουμε, ότι με τη σημερινή «περιορισμένη» μορφή του και παραμορφωσή του από την Άντίδραση, ο ούμανισμός είναι άνίσχυρος να λύσει τα φοβερά προβλήματα που παρουσιάζει το ταχύ βήμα του συγχρονου τεχνικού πολιτισμού. Γι' αυτό πρέπει να συνδυάσουμε και τις νέες ανθρωπιστικές αξίες μαζί με την τεχνική, για να δημιουργήσουμε εναν «ούμανισμό», που θα άγκαλιαζει ολοκληρο το συγχρονο άνθρωπο». Σ' αυτό το πλαίσιο ή μεταρρύθμιση Παπανδρέου συνδυάζει την άρχαιογνωσία με τις σημερινές επιστημονικές γνώσεις άρκετά πετυχημένα. Έβλαψε όμως ή διαχωριστική γραμμή στην 6η τάξη, γιατί πάει να μετατραπουν οι τελευταίες τάξεις στο παλαιό σχολαρχείο. Και να μείνει ή παλαιά Μέση Έκπαίδευση σχεδόν μονολιθική. Όμως το πρώτο βήμα γίνηκε, και ή πείρα κι ή συμμετοχή των εκπαιδευτικών μπορούν να οδηγησουν στις σωστές λύσεις.

γ) Γόνιμο, γονιμώτατο μάλιστα στοιχείο είναι το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Τοúτο θα άποτελέσει την άρχή και την κορυφή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Αυτό θα καθορίσει με έπιτροπές και με επιστημονικές εργασίες και πειράματα τη στάθμη γνώσεων που άπαιτούνται σε κάθε επιστήμη. Αυτό θα μελετήσει ύλη και μεθόδους, αναλυτικά προγράμματα, τύπους μέσης παιδείας, νέα έποπτικά μέσα, βιβλία, μεθοδολογίες, και πρό πάντων θα μελετήσει το προφίλ του νέου δάσκαλου. Είναι άλήθεια, ότι ως αυτή τη στιγμή δεν δρέθηκαν τα «έξειδικευμένα» γι' αυτό το σκοπό πρόσωπα. Έχουμε σοφούς επιστήμονες στη δουλειά τους, όμως άμοιρους από τα νέα ψυχολογικά, παιδαγωγικά και τεχνικά προβλήματα και ξένους από τη νέα ποιότητα της παιδαγωγικής επιστήμης.

δ) Πανεπιστήμια και άνώτερα Ίνστιτούτα. Πρέπει να ιδρυθούν και περισσότερα, διαφορετικού όμως τύπου και προορισμού. Πρέπει να συνταυτίζονται με τις άνάγκες και τις προοπτικές του έθνικού προγραμματισμού, άλλα και με τις προβλεπόμενες άνάγκες, πνευματικές και οικονομικές της περιφέρειας όπου θα λειτουργήσουν. Αύτα τα ίδρύματα θα γίνουν κέντρα πνευματικής και τεχνολογικής άνάτασης. Τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες, τα διάφορα είδικά συγγράμματα, οι επιστημονικές έρευνες, ή συμμετοχή στην πνευματική και τεχνική ζωή θα ύψώσουν την πνευματικότητα και έφευρετικότητα του λαού.

ε) Τα διδαχτικά βιβλία. Φωνάζουν να πολτοποιηθούν τα νέα βιβλία. Τοúς έξοργίζει ή Δημοτική γλώσσα, τοúς φανατίζει, γιατί έλειψε από τα κείμενά τους ο σχολαστικισμός, ο βερμπαλισμός, ο άντιεπιστημονικός και ο άναχρονιστικός τρόπος συγγραφής. Βέβαια ή σημερινή μορφή των νέων

βιβλίων πρέπει να είναι πολύ διαφορετική, αλλά δεν είναι ζήτημα τής στιγμής. Πιστεύουμε, ότι οι ιστορίες που γράφτηκαν δεν θα αγνοούν τον παράγοντα «λαός», ούτε θα παρασιωπούν τους νόμους που καθορίζουν το «ιστορικώς γίνεσθαι».

στ) Μεγάλο και σπουδαίο στοιχείο είναι τα μέτρα που πάρθηκαν για τους μαθητές: δωρεάν έγγραφη, συσσίτια, δωρεάν βιβλία, υποτροφίες, υποσχέσεις για ού-

σιαστικότερη βοήθεια στη σπουδάζουσα Νεολαία και μάλιστα στους εργαζόμενους νέους. Αυτά είναι η προϋπόθεση για να κάμουν δυνατή την εφαρμογή τής Μεταρρύθμισης.

ζ) Όλα αυτά ζητούν δαπάνες και δαπάνες μεγάλες. Όμως όταν συλλογιστούμε ότι η Παιδεία είναι η μεγαλύτερη επένδυση για την πρόοδο τής χώρας, τότε θα βρεθούν τα χρήματα, όπως βρέθηκαν και σε φτωχότερες χώρες από μας. Κι αυτό το κατανόησαν οι Μεταρρυθμιστές.

Ποιά πρέπει να είναι τα βασικά αίτήματα για τον ουσιαστικό έκδημοκρατισμό τής Παιδείας;

● Θέλουμε η Παιδεία να γίνει «χτήμα του λαού». Έπομένως να πάψει το σχολείο να χωρίζεται σε «σχολεία για φτωχούς» και σε «σχολεία για πλούσιους». Το 9χρονο βασικό σχολείο πρέπει να αποτελέσει τη βάση, τον κύριο κορμό, που θα στηριχτούν άπάνω του όλοι οι διαφοροποιημένοι τύποι σχολείων μέσης, είτε γενικής είτε τεχνικής μόρφωσης. Κανένα παράλληλο σχολείο ή παράλληλες τάξεις δεν πρέπει να υπάρχουν στο χώρο του 9χρονου.

● Ζητούμε ελεύθερη προσπάθεια για την ώρα ως τα 15 χρόνια και βαθμιαία ως τα 18 χρόνια σε όλους τους τύπους σχολείων μέσης και ανώτερης παιδείας. Οι σκοταδιστές πολεμούν την ελεύθερη προσπάθεια στη Μέση και Ανώτερη Παιδεία, γιατί ισχυρίζονται, ότι είναι αδύνατο να δοθεί ανώτερη μόρφωση στις μάζες, χωρίς να κατεβάσουμε το επίπεδό της. Η θεωρία όμως και η πρακτική αποδείχνουν το αντίθετο, δείχνουν ότι η προώθηση των άριστων είναι αποτέλεσμα τής προώθησης όλων. Ζητούμε δικαιοσύνη και ισότητα. Υποστηρίζουμε, ότι προαγωγή, προανατολισμός, επιλογή δε σημαίνει ισοπέδωση μέσα στη μετριότητα, ούτε επίσης μονάχα το ανέβασμα σε μια μέση στάθμη γενική. Αντίθετα ζητούμε την ελεύθερη προσπάθεια όλων για να υψώσουμε το σύνολο. Για να επιτραπεί σε όλους εκείνους που έχουν μεγάλη Ικανότητα να πάνε όσο γίνεται υψηλότερα. Δηλ. ζητούμε μια παιδεία προωθητική, προαγωγική, αντίθετα με το ως τώρα σύστημα «αποκλεισμού» και «άνισότητας», στο πλησίασμα των παιδιών του λαού στις ανώτερες βαθμίδες παιδείας.

● Ανανέωση τέλεια τής διδαχτέας ύλης στο 9χρονο βασικό σχολείο. Πρέπει να κατέχουν τα παιδιά και να χειρίζονται τη μητρική γλώσσα τέλεια και γραπτά και προφορικά, δηλ. τη Δημοτική, καθώς και να γνωριστούν με την έθνική και ξένη λογοτεχνία. Να μνηθούν στα μαθηματικά και στη φυσική που ακονίζουν το πνεύμα και που συνηθίζουν στην ά-

πόλυτη ακρίβεια. Να μαθαίνουν μια ξένη γλώσσα ή και δυό. Από κύκλο σε κύκλο το Σχολείο θα μυήσει τους μαθητές στις γενικές γνώσεις του καιρού τους και στις μεγάλες τεχνικές εξελίξεις που είναι μαζί συνδεδεμένες. Είναι φανερό, ότι δε θα διδάξουμε στα παιδιά όλες τις επιστήμες και τις τεχνολογικές προόδους, αλλά θα τους γνωρίσουμε τις προοπτικές τής επιστήμης, θα τους διδάξουμε τις γενικές αρχές και τις μεθόδους έρευνας και εφαρμογής. Ένώ θα δίνουμε γνώσεις προσαρμοσμένες στον σύγχρονο κόσμο και μάλιστα το γυρισμένο προς το μέλλον, θα μεταδίνουμε μαζί στις γενεές που ανεβαίνουν και την κληρονομιά την πατρογονική, αυτή που συνθέτει τη συνέχεια τής Πατρίδας και πιο πέρα τής Ανθρωπότητας. Ανθρωπιστικές σπουδές, Ψυχολογία, Φιλοσοφία θα είναι συνεισφορά στο άκονισμα τής σκέψης και στην ήθικη διαπαιδαγώγηση. Για τούτο σε όλους τους τύπους τών Σχολείων θα διδάσκονται τα μαθήματα αυτά, πάντα όσο το επιτρέπει η ηλικία τών παιδιών.

● Μετά το 9χρονο βασικό σχολείο, που όπως είπαμε θα αποτελέσει τη βάση του ενιαίου σχολείου, θα διαιρεθεί η μέση παιδεία σε τύπους σχολείων είτε γενικής είτε τεχνικής και επαγγελματικής μόρφωσης. Η προσπάθεια από τύπο σε τύπο θα είναι ελεύθερη και ανεξάρτητη από ηλικία. Η σύνδεση τής θεωρίας με την πράξη, του Σχολείου με τη ζωή, είναι απαραίτητη.

● Ο Δάσκαλος είναι το κλειδί τής επιτυχίας τής μεταρρύθμισης. Να δοθεί ύψλο κύρος στο έργο του Δασκάλου και υλική ανταμοιβή. Απαραίτητη η ύψηλη επιστημονική κατάρτισή του καθώς και οι διευκολύνσεις, για να μπορεί ακατάπαυστα να ανανεώνει τις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις του, για να μπορεί να επιτελέσει το έργο του, που είναι ύψηλο, είναι χρέος τής Πολιτείας. Ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς δημοτικής και μέσης δεν θα υπάρχει διαφορά, όλοι θα πάρουν μόρφωση στάθμης πανεπιστημιακής. Μόνο η μόρφωση θα διαφο-

ροποιείται ανάλογα με τὰ μαθήματα πού θὰ διδάξουν.

● Οἱ προϋποθέσεις. Βέβαια τὰ ὅσα λέμε προϋποθέτουν σχολικὰ χτίρια μέδλους τοὺς βοηθητικοὺς χώρους: ἐργαστήρια, σχολικὸ κήπο, χώρους σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ ἀναψυχῆς, αἴθουσα γιὰ νυχτερινὰ μαθήματα καὶ διαλέξεις, τραπεζαρία καὶ τὰ λοιπά.

● Τὰ ἐργαζόμενα παιδιὰ ζητοῦμε νὰ ἔχουν ἰδιαίτερες, διευκολύνσεις ἀπὸ τὸν ἐργοδότη. Νὰ ἐργάζονται λιγότερες ὥρες χωρὶς μείωση τοῦ μισθοῦ. Ἡ παιδεία στὰ νυχτερινὰ σχολεῖα νὰ εἶναι δωρεὰν καὶ μὲ ὅλες τὶς διευκολύνσεις, ὑποτροφίες, συσσίτια, βιβλία, κ.τ.λ.

● Ἡ Ἀνώτατη Παιδεία ζητοῦμε ἐκ βάθρων νὰ ἀναδιοργανωθεῖ σύμφωνα μὲ τὶς νέες ἀπαιτήσεις ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς καθὼς καὶ τὸν οἰκονομικὸ προγραμματισμὸ τῆς χώρας. Οἱ φοιτητὲς νὰ ἔχουν ὅλες τὶς δυνατὲς διευκολύνσεις. Τὰ αἰτήματα τῶν φοιτητῶν νὰ γίνονται ὅλα δεκτά. Οἱ Πανεπιστημιούπολεις, τὰ συσσίτια, οἱ βιβλιοθήκες, τὰ συγγράμματα νὰ εἶναι δωρεὰν ἢ σχεδὸν δωρεὰν, ὅπως καὶ τὰ εἰσιτήρια διαδρομῶν μέσα στὴ χώρα. Οἱ ὑποτροφίες νὰ φθάνουν στὸ 60% τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν. Πρὸ πάντων νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱερότητα τοῦ πανεπιστημιακοῦ χώρου. Ἐλευθερία γνώμης, ἐλεύθερη διαπάλη ἰδεῶν, ἐλεύθερος ὁ συνδικαλισμὸς καὶ οἱ σχέσεις Καθηγητῶν — Σπουδαστῶν νὰ στηρίζονται στὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ, στὴν ἀγάπη καὶ δημιουργικὴ ἐργασία

καὶ ἔρευνα. Καμία ἀπόσταση ἀνάμεσά τους καὶ ἀντιδικία.

● Πρέπει νὰ σημειώσουμε τρεῖς βασικὲς ἐλλείψεις στὸ ν. 4379)64 τοῦ Παπανδρέου. Δὲν μιλεῖ γιὰ τὰ «νηπιαγωγεῖα» πού πρέπει νὰ εἶναι καὶ στὴν τελευταία γωνιά τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ λειτουργοῦν ἐπιστημονικά. Δὲν μιλεῖ γιὰ τὴν «καταπολέμηση τοῦ ἀναλφάβητισμοῦ», ὅπως καὶ γιὰ τὰ «σχολεῖα ἐνηλίκων». Αὐτὰ εἶναι ὅμως τὸ ἄλφα κάθε ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης. Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ προταχθοῦν αὐτὰ νομοθετικὰ σὰν κατεπεύγοντα.

● Τὸ «σχέδιο νόμου γιὰ τὴν τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ μόρφωση», βέβαια δὲν συζητήθηκε στὴ Βουλὴ στὴν ὁλότητά του. Ὅμως ἔχει τὸ βασικὸ σφάλμα, ὅτι στηρίζει τὸν τύπο αὐτῶν τῶν σχολείων στὸ ὄχρονο Δημοτικό! Εἶναι τὸ λάθος πού γίνεται ἐπὶ πενήντα ὀλόκληρα χρόνια. Ὑποστηρίζουμε, ὅτι ἡ Τεχνικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ Παιδεία πρέπει νὰ ἔχει βάση καὶ νὰ στηριχθεῖ στὸ 9χρονο βασικὸ σχολεῖο.

● Εἶπαμε μερικὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ αἰτήματα. Ὅμως αὐτὴ τὴ στιγμή προέχει ἐνωμένοι, Γονεῖς, Διανοούμενοι, Πανεπιστήμια, Συνδικάτα, Ὁργανώσεις Νεολαίας καὶ Γυναικῶν, Δήμαρχοι καὶ Κοινότητες μὲ ἐπικεφαλῆς τὶς Ὁμοσπονδίες τῶν Ἐκπαιδευτικῶν νὰ ζητήσουν νὰ σταματήσῃ ἡ ἀντιμεταρρύθμιση. Νὰ προχωρήσῃ, νὰ βελτιωθεῖ καὶ νὰ πάρεν τὴ σωστὴ μορφή μιᾶς σημερινῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης. Εἶναι τὸ χρέος ὅλων μας, χρέος ἐθνικό!

(Διάλεξη πού δόθηκε στὴ Λάρισα στὶς 21/10/65 ἀπὸ μέρους τῆς Πανελ. Ἑνώσεως Γυναικῶν)